

A csatlakozás ára: ki fizeti meg Ukrajna EU-tagságát?

MKI Elemzés

Kiadó:
© Magyar Külügyi Intézet, 2025.

Szerzők:
Baranyi Tamás
Philip Pilkington
Siklósi Péter
Seremet Sándor
Vass Ágnes

Tördelés: Szabó-Thalmeiner Dóra

Tartalomjegyzék

Bevezetés	1
A gyorsított csatlakozás problémái	11
Az EU belső egyensúlya felborul	12
Gazdasági hatások az EU pénzügyi struktúráján belül	14
Kiemelten problémás szektor – az agrárium	15
Az EU-s finanszírozás további kérdései	16
Az illegális bevándorlás felerősödése	17
A kisebbségi közösségek jogainak megsértése belülről gyengítené az EU-t	18
Az EU is hadviselő féllé válhat	19
Összegzés	21

tempóban halad előre, amit jól mutat, hogy keleti szomszédunk alig négy hónappal azután kapta meg tagjelölti státuszát, hogy 2022 elején benyújtotta erre irányuló kérelmét.³

Jelen tanulmány éppen ezért azt vizsgálja, milyen következményei lehetnek egy esetleges ukrajnai csatlakozásnak az EU-ra és Magyarországra nézve. A csatlakozásnak különböző típusú költségei lesznek, amelyekkel kapcsolatban a fő megállapításaink az elérhető adatok és becslések alapján a következőképpen foglalhatók össze:

- Ukrajna csatlakozása az EU-hoz, hadseregének újbóli megerősítése és az ország újjáépítésének Magyarországot érintő teljes költsége, beleértve a hitelfelvételi kiadásokat és az adósságszolgálatot is, az elkövetkezendő időszakban 19 229 milliárd forint (48,1 milliárd euró) körüli összeg lehet, ami nagyjából Magyarország 2023-as éves költségvetésének 68%-át jelenti.⁴
- A magyar mezőgazdasági szektor várhatóan évi 672 milliárd forint (1,68 milliárd euró) veszteséget szenvedhet el a kieső Közös Agrárpolitikai (KAP) források miatt;
- Az Európai Unió egészére nézve az ukrán csatlakozás teljes költsége várhatóan 2,447 ezermilliárd euró lehet, ami nagyjából a 2025-ös Európai Unió költségvetés⁵ 12,7-szerese.

BEVEZETÉS

Az Európai Unió vezetői 2025. március 6-án rendkívüli uniós csúcsot tartottak, ahol a ReArm Europe nevű védelmi beruházás elfogadása mellett az EU 26 vezetője - Magyarország kivételével - nyilatkozatot¹ fogadott el Ukrajnával kapcsolatban. A magyar miniszterelnök ezt nem írta alá, és az EU-csúcs után jelezte, hogy Magyarországon véleménynyilvánító szavazást² tartanak majd arról, csatlakozzon-e Ukrajna az Európai Unióhoz. Erre azért van szükség, mert Ukrajna csatlakozási folyamata az EU saját szabályaival ellentétesen, erőltetett

A háború utáni Ukrajna támogatásának költségei, annak érdekében, hogy az ország az EU stabil és működőképes tagjává válhasson, nehezen számszerűsíthetők, mivel sok bizonytalanság övezi az ehhez szükséges számadatokat. Ugyanakkor a kérdéstről sok vita folyt, amelyek segítenek annak meghatározásában, hogy melyek azok a területek, ahol jelentős kiadásokra lesz szükség. Néhány ilyen terület a védelem, a belső biztonság és az aktuális uniós támogatások kérdése, ahol viszonylag megbízható becslések állnak rendelkezésünkre.

A mi becsléseink az alábbi elemeket tartalmazzák:

- Ukrajna újjáépítésének költségei⁶;
- a háború utáni ukrán hadsereg újjászervezésének költségei;
- Ukrajna belső biztonságának fenntartási költségei a politikai és társadalmi stabilitás biztosítása érdekében;
- az EU támogatásainak költségei, amelyek jelenleg is segítik az ukrán kormány hitelképességét és a háború után is folytatódnak majd⁷;
- Ukrajna EU-csatlakozásának költségei, például a Kohéziós Alap és a KAP támogatások szempontjából⁸;
- az EU-ban jelenleg tárgyalt, az egyes tagállamok GDP-jének 0,25%-ára vonatkozó kötelező hozzájárulás költségei, amelyet különösen az Európai Néppárt szorgalmaz az Európai Parlamentben⁹;
- az amerikai-ukrán ásványi anyagokra vonatkozó megállapodásban¹⁰ szereplő bányászati beruházások kezdőtőke-költségei;
- valamint végül az ezek finanszírozásához szükséges hitel kamatköltségei.

Feltételezésünk szerint ezek a kiadások az elkövetkezendő években merülhetnek fel.

Ukrajna újjáépítésének költsége, amely egyértelműen a legnagyobb tétel, a becslések szerint folyamatosan növekszik. A Világbank, amely időszakosan közzéteszi Ukrajna újjáépítésére vonatkozó előrejelzéseit¹¹, az idő előrehaladtával egyre magasabb számokat publikált. Becsléseink szerint 2022 és 2025 között a Világbank rekonstrukciós költségeire vonatkozó előrejelzései évente átlagosan 16%-kal növekedtek az összetett éves növekedési ráta (CAGR) alapján. Ez azt jelenti, hogy 2030-ra az újjáépítés teljes költsége meghaladhatja majd az egyezermilliárd eurót. Ez az összeg összhangban van a háború elején Werner Hoyer, az Európai Beruházási Bank¹² elnöke és Volodimir Zelenszkij ukrán elnök által említett egyezermilliárd eurós becsléssel¹³.

VILÁGBANK BECSLÉSEI ÉS ELŐREJELZÉSEI UKRAJNA ÚJJÁÉPÍTÉSÉT ILLETŐEN

1. ábra: A Világbank becslései és előrejelzései Ukrajna újjáépítését illetően (milliárd euró). Forrás: Világbank

Az alábbi táblázat az ukrán állam jelenlegi védelmi és belső biztonsági kiadásait (úgy mint a rendőrség vagy a sorozást végző személyzet), valamint az EU jelenlegi átutalásainak összegét mutatja¹⁴. Számításaink szerint ez a magyar adófizetők számára fejenként körülbelül 578 500 forintba kerülhet.

Milliárd euró	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Védelem	50.3	51.9	53.4	55.0	56.7	58.4	60.1	61.9
Közrend, biztonság, igazságszolgáltatás	14.2	16.0	18.1	20.5	23.1	26.1	29.5	33.3
EU-átutalások	10.4	10.7	11.0	11.3	11.6	11.9	12.2	12.5

1. táblázat: Az ukrán állam jelenlegi védelmi és belső biztonsági kiadásai, valamint az uniós átutalások (milliárd euró). Forrás: saját számítások

A következő táblázat az Európai Parlamentben jelenleg tárgyalt 0,25%-os GDP-hozzájárulásról szóló javaslatot mutatja¹⁵. A színes mezőkben az európai jövőbeli (nominális) GDP-növekedésre vonatkozó becsléseink szerepelnek, amelyek lehetővé teszik számunkra, hogy ezeket a kifizetéseket 2030-ig előrevetítsük.

Milliárd euró								
Európai GDP allokáció	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
EU GDP	17100	17784	18495	19235	20005	20805	21637	22502
0.25% allokáció	42.8	44.5	46.2	48.1	50.0	52.0	54.1	56.3

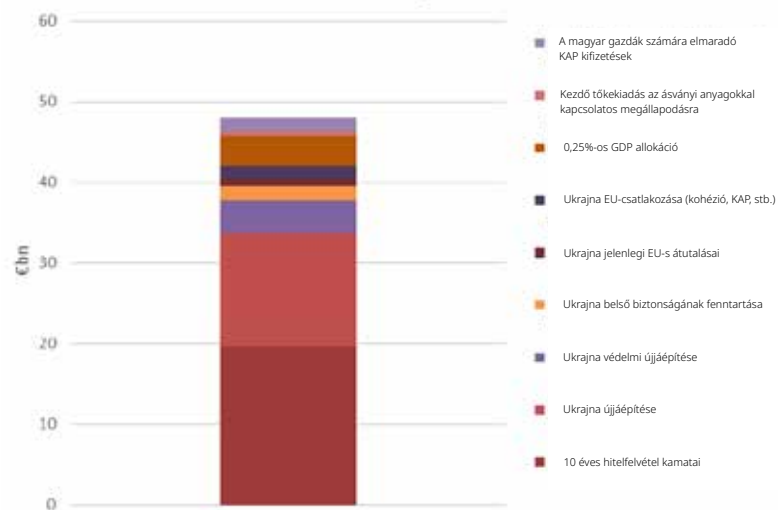
2. táblázat: Európai GDP-alkotás (milliárd euró). Forrás: Európai Bizottság, Európai Parlament

Az egyik legnagyobb kiadási tétel a kormányzati adósság kamatköltségeihez (kamatszolgálat) kapcsolódik. Mivel a legtöbb európai ország költségvetési hiánnyal működik, feltételezzük, hogy az Ukrajna EU-csatlakozási felkészítésére fordított összegeket hitelből finanszírozzák. Megállapításaink szerint az ezen célra kibocsátott tízéves államkötvény a jelenlegi kamatlábak mellett minden magyar adófizető számára körülbelül 1,7 millió forintba kerülhet majd. Az összesített európai uniós hitelfelvétel összege becslésünk szerint akár a 535,3 milliárd eurót is elérheti, ha a hitelfelvétel a szokásos 10 éves államkötvények kibocsátásával történik. Ez az érték az átlagos uniós kamatlábbal számol, és a helyi körülményektől függően változhat.

Végül ott van a Közös Agrárpolitika (KAP) kérdése. Tanulmányok kimutatták¹⁶, hogy mivel Ukrajna mezőgazdasági szektora rendkívül nagy az EU többi országához képest, a csatlakozás után olyan jelentős összeget fog elnyelni a KAP-ból, hogy más tagállamok kifizetései várhatóan 20%-kal csökkennek¹⁷. Ez Magyarország esetében körülbelül 672 milliárd forint veszteséget jelent évente a KAP-támogatásokban, ami egy gazdálkodóra vetítve körülbelül 3,2 millió forintos kiesést jelenthet.

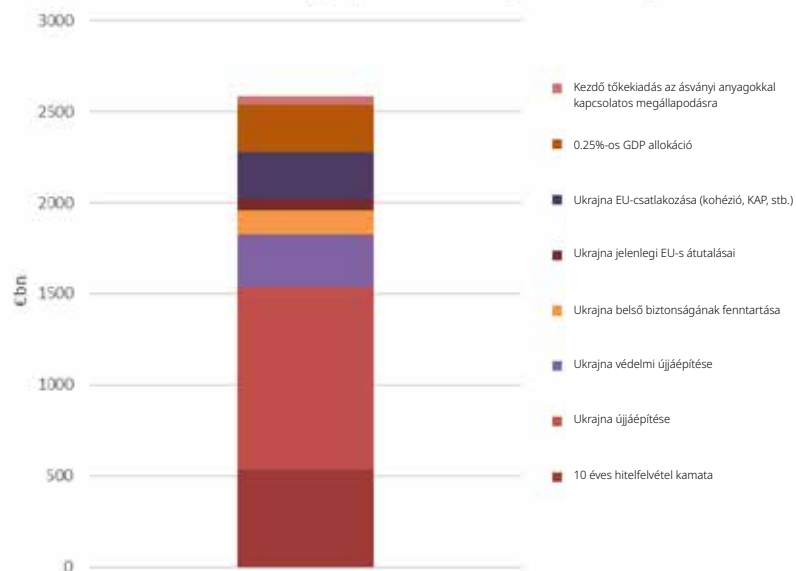
A Magyarországot és az Európai Uniót terhelő teljes költséget az alábbi két ábra mutatja be.

Ukrajna újjáépítésének és uniós csatlakozásának költségei Magyarország számára

2. ábra: Ukrajna újjáépítésének és uniós csatlakozásának költségei Magyarországra vonatkoztatva (milliárd euró). Forrás: saját számítás

Ukrajna újjáépítésének és uniós csatlakozásának költségei az EU számára

3. ábra: Ukrajna újjáépítésének és uniós csatlakozásának költségei az Európai Unióra vonatkozóan (milliárd euró). Forrás: saját számítás

Ezeket a költségeket különböző módokon tovább bonthatjuk. Az alábbi táblázat bemutatja, hogy a terhek hogyan oszlanának meg Magyarország számára a magyar kormány 2023-as költségvetésének százalékos arányában, mivel ez az utolsó rendelkezésre álló adat. Ez segít érzékeltetni, hogy a kiadási program egyes tételei mennyire terhelnék a magyar költségvetést.

Magyarország 2023-as költségvetésének terhelése %-ban

Ukrajna újjáépítése	19.8%
Ukrajna védelmének megújítása	5.8%
Ukrajna belső biztonságának fenntartása	2.6%
Jelenlegi EU-s átutalások	1.2%
Ukrajna EU-s csatlakozása (kohézió, KAP, stb.)	2.4%
GDP 0.25%-os allokációja	5.2%
Kezdeti tőkekiadás ásványianyag-megállapodásra	0.9%
Magyar gazdákat érintő KAP-támogatásokkal kapcsolatos veszteségek	2.4%
Összesen	40.2%
Összesen, kamatfizetésekkel együtt	68.0%

3. táblázat: A kiadások a magyar költségvetésre vonatkoztatva.

Forrás: a 2023-as költségvetésen alapuló számításaink.

Érdeemes megvizsgálni azt is, hogy Magyarországnak mennyi pénzt kellene forintban elköltenie. Ez hasznos lehet, amikor az egyes tételeket a jelenlegi magyar kormányzati költségvetés tételeivel hasonlítjuk össze. A magyarországi kiadásokat forintban az alábbi táblázat foglalja össze:

Magyarország kiadásai forintban	
Ukrajna újjáépítése	5,600,000,000,000
Ukrajna védelmének megújítása	1,635,299,099,663
Ukrajna belső biztonságának fenntartása	741,408,641,107
Jelenlegi EU-s átutalások	333,014,954,197
Ukrajna EU-s csatlakozása (kohézió, KAP, stb.)	680,400,000,000
GDP 0.25%-os allokációja	1,458,574,726,676
Kezdeti tőkekiadás ásványianyag-megállapodásra	257,600,000,000
Magyar gazdákat érintő KAP-támogatásokkal kapcsolatos veszteségek	672,000,000,000
10 éves hitelfelvétel kamata	7,851,025,220,933
Összesen	11,378,297,421,643
Összesen, kamatfizetésekkel együtt	19,229,322,642,576

4. táblázat: A magyar kiadások forintban.

Forrás: saját számítások

Végül hasznos lehet megvizsgálni az egyes tételeket abból a szempontból, hogy mennyit kell majd fizetnie egy-egy magyar adófizetőnek a költségek fedezésére. Itt a forint/foglalkoztatott mutatót használjuk.

Költségek forintban, adófizetőként	
Ukrajna újjáépítése	1,195,559
Ukrajna védelmének megújítása	349,124
Ukrajna belső biztonságának fenntartása	158,285
Jelenlegi EU-s átutalások	71,096
Ukrajna EU-s csatlakozása (kohézió, KAP, stb.)	145,260
GDP 0.25%-os allokációja	311,395
Kezdeti tőkekiadás ásványianyag-megállapodásra	54,996
10 éves hitelfelvétel kamata	1,676,137
Összesen	2,285,717
Összesen, kamatfizetésekkel együtt	3,961,854

5. táblázat: Költségek adófizetőként (forint).

Forrás: saját számítások

A GYORSÍTOTT CSATLAKOZÁS PROBLÉMÁI

Az Ukrajna EU-s csatlakozásával kapcsolatos kérdések végiggondolását egy sor objektív tényező hiánya akadályozza. Jelenleg nem ismerjük a háború utáni ország területének pontos méreteit, lakosságának számát és a gazdaság állapotát érintő adatok sem megbízhatóak. Ha ezektől eltekintünk, és abból indulunk ki, hogy a békemegállapodás aláírása után válna Ukrajna az EU tagjává, nem lehet elvonatkoztatni a háború lezárta után szükségszerűen Ukrajnában megjelenő, és a közösség egészére nézve veszélyt jelentő folyamatoktól, mint amilyen az illegális fegyvertartás és kereskedelem, a szervezett bűnözés, politikai-társadalmi káosz vagy a gazdaság újraindításából származó nehézségek. Az Európai Uniónak fel kell készülnie az ilyen és ehhez hasonló problémák azonnali kezelésére.

Abban az esetben, ha Ukrajna mindezek ellenére az EU tagjává válhat, az EU-nak nyomós indokokat kell találnia arra, hogy az 1999 óta hivatalos tagjelölt Törökországnak, a húsz éve ugyanebben a státuszban várakozó Észak-Macedóniának, valamint a további csatlakozni kívánó, de tagjelölti státusznál előrébb nem jutó nyugat-balkáni és dél-kaukázusi országoknak mivel magyarázza, hogy ők nem, de Ukrajna az EU tagjává válhat. A gyorsított, mindenki mást hátrасoroló csatlakozással az EU olyan hitelességi deficitet halmozhat fel saját maga számára, amely helyrehozhatatlan károkat okozhat az EU és a tagjelölt államok kapcsolatában.

AZ EU BELSŐ EGYENSÚLYA FELBORUL

A német SWP Ukrajna esetleges uniós csatlakozásáról szóló elemzése¹⁸ mutat rá arra a dilemmára, hogy Ukrajna számára a háború lezárása után (függetlenül annak pontos kimenetelétől) kulcsfontosságú lesz saját szuverenitásának megerősítése. Ugyanakkor, az azonnali uniós tagsággal egyből egy olyan közösség teljesjogú részévé válna, ahol rögtön fel is kellene adnia szuverenitásának egy jelentős részét sikeres integrációja érdekében.

Ukrajnában az utolsó hivatalos népszámlálást 2001-ben tartották, azt követően már csak becslések születtek¹⁹. Ezek alapján²⁰ az Ukrajnában lévő ukrán állampolgárok száma 29-30 millió, az országból elmenekült ukránokkal együtt ez továbbra is a 40 millióhoz közelít²¹. Ha ebből a becsült lakosságszámból indulunk ki, akkor a lakosságméretet illetően Ukrajna EU-tagként a hatodik legnagyobb tagállam lenne.

Az Európai Parlamentben az ország lakosságának mérete alapján kapnak mandátumokat a tagállamok, és az Európai Unió Tanácsában a fontosabb ügyek esetében minősített többségi szavazással történik a döntéshozatal, amely során a tagállamokat a népességük alapján súlyozzák. Ha ezekből indulunk ki, az Európai Unió Tanácsán belül is változnának az erőviszonyok. Ukrajna lenne körülbelül a hatodik legnagyobb állam az EU-ban, csaknem 8-10%-os szavazati arányt jelentve a minősített többséggel meghozott tanácsi döntéshozatalban. Ez ma kb. Lengyelországéval egyenlő szavazati súlyt jelentene. Ennek következtében más tagállamok szavazati aránya csökkenne - Németországé például 18,6%-ról kb. 16,9%-ra²².

Az EP mandátumainak elosztása az ún. „degresszív arányosság” elvén alapul, vagyis a kisebb országoknak kevesebb EP-képviselőjük van mint a nagyobbaknak, mivel a nagyobb országok képviselői több polgárt képviselnek. Ukrajna várhatóan Lengyelország (jelenleg 53 képviselő) és Románia (33 képviselő) között helyezkedne el a mandátumokat illetően. Ez jelentősen megváltoztatná a politikai erőviszonyokat az EP-n belül. Azért is, mert az EP nagyságának jelenlegi maximuma az EU szabályai szerint²³ 751 fő (750 képviselő és az elnök) – ha Ukrajna csatlakozna, vagy az EP méretét kellene növelni, vagy a többi tagállam képviselőinek

számát kellene csökkenteni.

Jelenleg nem tudjuk, hogy az ukrán EP-delegáció milyen pártstruktúrában jelenne meg Brüsszelben, hiszen jelenleg lényegében nincsenek igazi pártok és valódi parlamentarizmus Ukrajnában. Ráadásul az ukrán politikai erők jellemzően nem az európai hagyománynak megfelelő kereszténydemokrata–kontinentális, illetve klasszikus liberális–nyugati pártstruktúra alapján épülnek fel, hanem sokkal inkább az egyes oligarchák hoztak létre pártokat saját gazdasági-politikai érdekeik érvényesítése céljából. Kérdés, hogy egy ilyen rendszer hogyan illeszkedne az uniós pártrendszerekhez, főleg úgy, hogy jelenleg számos ellenzéki pártot betiltottak Ukrajnában. Emellett – a nyilvánvalóan területi veszteségekkel járó – háború lezárása után valószínűleg irredenta, revizionista pártok is megjelenének, akik nem tudják elfogadni a területi veszteségeket, és potenciálisan olyan radikális jobboldali erők jönnének létre az EU-n belül, amelyek szétfeszíthetik a jelenlegi politikai kereteket, és a tagállamok közötti erőviszonyokat is felborítanák. A Patrióták által képviselt jobboldaliságtól markánsan eltérne az „ukrán jobboldal”, ami egyszerre lenne globalista és liberális kifelé, míg nacionalista és sovinizta befelé – miközben a Patrióták éppen kifelé vállalnak konfliktust, befelé viszont a stabilitás pártján állnak. Ukrajna EU-politikájának alapvetéseit sem ismerjük: az összeurópai kérdésekben, mint a minősített többségi elv kiterjesztése, a migrációs politika, az adózás kérdése, a zöld átállás, a fiskális szigor vagy a keynesi gazdaságpolitika kérdéseiben teljesen ismeretlen az álláspontjuk (hiszen nem kellett soha szupranacionális, korlátozottan szuverén közegben álláspontot képviselniük).

További problémát jelenthet az oroszellenesség esetleges megerősödése is, amely ellehetetlenítheti az európai-orosz kapcsolatok rendezését és hosszabb távon az európai gazdaság csökkenését eredményezheti. A teljesjogú ukrán uniós tagság azt is jelenti, hogy a többi tagállammal egyenlő beleszólása lesz a szankciós politikába. Ezzel olyan feszültségeket generálhat az EU-n belül, amely az Unió geopolitikai érdekeit tovább gyengítené.

Egy sor bilaterális nehézség is felmerül Ukrajna EU-csatlakozása kapcsán. A magyar–ukrán konfliktus mellett jelentős cseh–ukrán, szlovák–ukrán, és főleg lengyel–ukrán és román–ukrán bilaterális konfliktus adódhat. Ezek az agrárpolitikától²⁴ (a génmódosított, olcsó gabona dömpingjétől) az emlékezetpolitikáig²⁵ (például Ukrajna második világháborús szerepéig) terjednek. Ezek a konfliktusok egyáltalán nem jelentéktelenek: valójában választások eredményeit befolyásolhatják. Ezért még az „európai egység” ügye mögött is súlyos konfliktusok terhelnék az EU-t, főleg annak keleti országait, ha Ukrajna az EU tagja lenne.

Ukrajna csatlakozásával az EU-n belül megerősödne az a blokk, amely keményebb fellépést követel Oroszországgal szemben. Ugyanakkor Zelenszkij és Trump Ovális Irodában történt összetűzését²⁶, valamint az azt követő eseményeket illetően kérdés, hogy milyen amerikai kapcsolatrendszert hozna be az EU-ba Ukrajna. Az viszont borítékolható, hogy a közösségen belül a déli államok, valamint Németország és Franciaország (illetve a köztük létező tengely) befolyását jócskán csökkentené.

GAZDASÁGI HATÁSOK AZ EU PÉNZÜGYI STRUKTÚRÁJÁN BELÜL

A Bruegel Intézet²⁷ által készített becslések szerint, ha a 2021–2027-es költségvetési időszakban használt szabályokat vesszük alapul, Ukrajna csatlakozása 110–136 milliárd euró közötti összegben terhelné meg az EU hétéves költségvetését (attól függően, mekkora területtel válna az EU tagjává, vagyis, hogy az orosz hadsereg által elfoglalt keleti területeket visszakapná-e). Ukrajna újjáépítésének becsült költsége a Világbank²⁸ szerint 506 milliárd euró a 2024 decemberi adatok alapján.

Ukrajna uniós csatlakozása gazdasági szempontból megterhelheti az Európai Uniót, de bizonyosan visszaveti majd a versenyképessége növelése érdekében tett erőfeszítésekben is. Ukrajna egy főre jutó GDP-je 2020-ban az EU átlagának 29,8%-a volt.²⁹ Az Ukrajnával megkötött kétoldalú egyezmények³⁰ (így a Társulási Megállapodás, illetve a DCFTA) révén Ukrajna már jelentős előrelépéseket tett az

uniós piacra való integrációjával kapcsolatban, azonban az ország olyan súlyos strukturális problémákkal küzd gazdasági szempontból, amelyek az EU számára sem elhanyagolhatók. Ukrajna csatlakozásával természetesen nemcsak politikai, de gazdasági szempontból is nőne az EU heterogenitása, amit pusztán szerződés módosításokkal nem lehetne hatékonyan kiegyensúlyozni.

Ukrajna államadóssága 2025 januárjában elérte³² a 162,1 milliárd dollárt, aminek az ország GDP-jéhez viszonyított mértéke megközelítette³³ a 95%-ot. Az okok közt a háborús költségvetés finanszírozásához szükséges jelentős külső és belső hitelfelvétel, valamint a hrvnya árfolyamának további gyengülése szerepel, amely a devizaadósság mértékét is növeli. Ukrajna adóssága³⁴ az EU-val szemben a háború éveiben több mint nyolcszorosára, a Világbankkal szemben háromszorosára nőtt.

Az EU-ban jelenleg elvárás a tagállamok felé a monetáris stabilitás, amelynek kiemelt része a csökkenő államadósság. Ukrajna jelenlegi államadóssága csak további államadósság/GDP növekedést jelentene az EU-n belül, ami aláaknázza a monetáris együttműködés fundamentumait.

KIEMELTEN PROBLÉMÁS SZEKTOR – AZ AGRÁRIUM

A háború ellenére az ország továbbra is versenyképes mezőgazdasági termelő, amely köszönhető kedvező talaj- és éghajlati viszonyainak, valamint exportorientált és viszonylag alacsony termelési költségű gazdaságának. Az ukrán export 63%-át tette ki³⁵ a mezőgazdaság, vagyis ez az ágazat éves szinten több mint 20 milliárd euró exportbevételt biztosított az ukrán gazdaság számára.

A mezőgazdasági kiadások az EU költségvetésének kb. 30%-át teszik ki, és azt is meghatározzák, hogy egy tagállam nettó befizető vagy kedvezményezett lesz-e. Amennyiben Ukrajna csatlakozik az EU-hoz, a legnagyobb agráriummal rendelkező tagállamok egyikeként jelentősen átírná a mezőgazdasági támogatások eloszlását az EU-n belül. Amennyiben a jelenlegi szabályokat alkalmaznánk a kibővített EU-ban, Ukrajna hét év alatt egyes becslések szerint³⁶ 96,5 milliárd euróra lenne jogosult az EU közös agrárpolitikájából. Ez a pénzügyi átcsoportosítás a

jelenlegi tagállamoknak nyújtott mezőgazdasági támogatások mintegy 20%-os csökkenését kényszerítheti ki.

Az EU ideiglenesen teljesen liberalizálta a kereskedelmet Ukrajnával, és megnyitotta a közúti fuvarozási piacot a licenrendszer elhagyásával. Ezek az intézkedések azonban feszültségeket okoztak az EU-n belül. 2022-ben egyes ukrán mezőgazdasági termékek, köztük a gabonafélék Bulgáriába, Lengyelországba, Romániába, Szlovákiába és Magyarországra irányuló exportjának hirtelen növekedése a gazdák tiltakozását³⁷ és kétoldalú importtilalmak bevezetését váltotta ki, ami 2023-ban az EU részéről bizonyos árukra vonatkozó vámok több hónapos visszaállításához vezetett. Van tehát egy nagyfokú bizalmatlanság az uniós gazdák részéről az ukrán mezőgazdasági termékek irányába, amelyet az EU-nak szintén kezelnie kellene majd.

AZ EU-S FINANSZÍROZÁS TOVÁBBI KÉRDÉSEI

Amennyiben az elfoglalt területekkel együtt csatlakozna Ukrajna az EU-hoz, a fejlesztési projekteket finanszírozó Kohéziós Alapból kb. 32 milliárd euróra lenne jogosult.³⁸ A 2021-2027-es időszakban ez az összeg³⁹ Lengyelország esetében 10 milliárd 750 millió, Románia esetében 4 milliárd 94 millió euró volt.⁴⁰

Uniós csatlakozásával Ukrajna is része lenne a NUTS-rendszernek. Ezzel azonban statisztikailag sok lengyel, magyar, szlovák, dél-olasz, erdélyi, görög, spanyol stb. fejlesztési régió kerülhet a bővös 75%-os GDP fejlettségi szint fölé – vagyis ezek mind olyan forrásoktól esnének el, amelyek kiesése komoly gazdasági-társadalmi károkat okozna ezeknek a régióknak. Ez az egyébként is nehézségekkel küzdő EU versenyképességét is nagymértékben hátravetné. Mivel a korrupció továbbra is súlyos gondot jelent Ukrajnában, az ideérkező uniós támogatások is komoly veszélynek lennének kitéve.

Nem elhanyagolható tény, hogy a kiterjedt vasúti és autópályahálózat állapota rossz, és jelentős részét érte kár a háború során. A nemzetközi autópályák sok esetben szintén használhatatlanok, ami lelassítja a szállítást. A jelenlegi vasúti szállítás ugyancsak nem megfelelő,

rendkívül lassú az elavult mozdonyok és a rossz minőségű sínpályák miatt, amelyek nem bírják a nagy sebességű teherforgalmat – ezek a tényezők is további versenyképességi nehézségeket okozhatnak.

AZ ILLEGÁLIS BEVÁNDORLÁS FELERŐSÖDÉSE

Az Ukrán Jövő Intézet⁴¹ 2023-as kutatásában közölt adatok szerint a háború előtt 41-44 milliós országot 6,5 millióan hagyták el, és 3,5 millióra rúg a belső menekültek száma. A lakosság tényleges száma alig éri el a 30 millió főt. Becslések szerint⁴² az országban mintegy 29 millióan élnek, közülük 17 millió, azaz 58,6 százalékuk szakmailag inaktív. Közülük 8 millió nyugdíjas, és mindössze 4,8 millió 15 év alatti gyermek.

Az említett újjáépítéshez munkaerőre van szükség. Az ukrán Demográfiai és Szociológiai Intézet⁴³ igazgatójának becslései szerint évi akár 300 ezer vendégmunkást terveznek Ukrajnába hívni a háború lezárása után. Ezek nagy valószínűséggel szegényebb afrikai és dél-kelet-ázsiai országokból származnának, illetve a közép-ázsiai munkaerő importtal is nagyobb mértékben kell majd számolni. Ez hatalmas bevándorlókormányt generálhat, és ha Ukrajna az EU tagja lesz, úgy kérdéses, hogy a korábbi Ukrajna-EU határ lazább ellenőrzés alá kerülve mennyire tudja majd ezt a munkaerőt Ukrajnában tartani.

Amennyiben a háború elől elmenekülők a béke megkötése után hazatérnek (amire annál kevesebb esély van, minél többet éltek egy másik ország területén), úgy azokon a munkaerőpiacokon, ahol most nagy számban vannak jelen, munkaerőhiány alakulhat ki – vagyis az EU munkaerőpiacára ez is nagy hatással lehet majd a jövőben.

Függetlenül attól, hogy jelenleg nem ismertek Ukrajna pontos fizikai-földrajzi határai, az EU-hoz való csatlakozásával jelentősen megnövekedne az EU külső határainak hossza. Ez azt jelenti, hogy az EU-nak újra kell szerveznie határvédelmét, ami már most sem működik hatékonyan, mivel az illegális bevándorlást nem tudja megállítani. Ukrajna csatlakozásával az új külső uniós határokon többen próbálnának majd bejutni Közép-Ázsia térségéből, valamint Afganisztánból is.

Ukrajna ma Európában a legfelfegyverzettebb⁴⁴ társadalom. Jelenleg az

EU-nak nincsenek pontos adatai arról, hogy milyen fegyverek is ezek. A fegyvercsempészet, rejtett fegyvertartás további komoly biztonsági kockázatokat rejt magában az EU számára. Ebben a kérdésben elég csak arra gondolni, hogy a '90-es évek délszláv háborúi után az illegálisan terjedő fegyverek hosszabb távon is mekkora problémát jelentettek az EU-nak, pedig ezek közül az államok közül egyik sem lett azonnal az EU tagja a harcok lezárása után.

A KISEBBSÉGI KÖZÖSSÉGEK JOGAINAK MEGSÉRTÉSE BELÜLRŐL GYENGÍTENÉ AZ EU-T

Bár az Ukrajna EU-s csatlakozását vitató tanulmányok szinte egyike sem foglalkozik a kisebbségi közösségek kérdésével, Magyarország szempontjából ez a kérdés jelentős. Ukrajnában jelenleg nem megoldott a nemzeti közösségek helyzete sem, akik nyelvhasználatukban és az oktatás terén is jogkorlátozásokat szenvednek el. Bár az oktatás területén végül a tervezett szigorításokat nem vezették be, ettől függetlenül a kisebbségi közösségek helyzete rendkívül ingatag és messze áll a 2015-ös állapotoktól. Ez érinti a kárpátaljai magyarságot is. Bár Magyarország 11 pontba foglalt, kisebbségeket érintő problémáival kapcsolatban Ukrajna ígéretet tett azok kezelésére, a kárpátaljai magyarság jogainak teljes körű visszaállítása a mai napig nem valósult meg. A tavaly májusban létrejött Ukrajnai Nemzeti Kisebbségek Társadalmi Szervezeteinek Tanácsában például a kárpátaljai magyarság legnagyobb érdekvédelmi szervezete nem kapott helyet, így a szervezet nem is képviselheti az Ukrajnában élő kisebbségeket. Ezek a szabályozások egyértelműen az ukrán nemzetépítés folyamatát erősítő törvények és hátrányosan érintik az Ukrajna területén élő kisebbségi közösségeket.

Az EU csatlakozási kritériumai (koppenhágai kritériumok) is tartalmazzák a kisebbségi jogok tiszteletben tartását és védelmét.⁴⁵ Mielőtt Magyarország az EU-tagjává vált, sokat tett azért, hogy az EU-tagságra pályázó szomszédos közép-európai országokkal az ott élő magyar nemzetrészek kisebbségi jogállását hosszú távon biztosítsa. Ukrajnával kapcsolatban is napirenden szerepelnek ezek a kérdések – a magyar fél a 2015 előtti ukrajnai kisebbségi jogi szabályozás visszaállítását kéri, de

ezt az ukrán fél jelenleg nem teljesíti. Magyarország számára az lenne az ideális, ha a 2015 előtti szabályozást úgy állítanák vissza, hogy azt az EU-ba való esetleg belépésük után a mindenkori ukrán kormány nem tudná kiüresíteni. Ha Ukrajna gyorsított eljárással úgy nyerne felvételt az EU-ba, hogy ezeket a kérdéseket nem rendezik, azzal az EU fő törekvései sérülnének. Ez belülről feszítené szét az EU hitelességét és a belé vetett bizalmat. Egyben rossz precedenst teremt a későbbi csatlakozókra nézve is (pl. a hasonló problémákkal küzdő nyugat-balkáni országok).

AZ EU IS HADVISELŐ FÉLLÉ VÁLHAT

Ukrajna EU-tagságával az EU biztonsági helyzete is megváltozik, ezért új koordinációs mechanizmusokra lesz szükség. Ugyanakkor világosan látható, hogy az EU jelenlegi állapotában nem tud megfelelő biztonsági garanciákat nyújtani Ukrajna számára, így ezt a kérdést bilaterális megállapodásokban, vagy más formátumokban szükséges rendezni.

A háború lezárása után Ukrajnában komoly biztonsági kockázatok merülnek fel egyrészt a leszerelt katonák elhelyezésének és rehabilitációjának megoldatlansága és a rengeteg szabadon lévő fegyver miatt. Az Ukrajnában várható hatalmas társadalmi frusztráció, belső feszültségek és a politikai bizonytalanság instabilitáshoz vezet majd az EU-n belül is.

Ukrajna uniós csatlakozása katonai-biztonsági szempontok szerint is rendkívül kockázatos jelenleg az Európai Unió számára. Az EUSZ 42(7)⁴⁶ cikke (Mutual assistance clause) az EU kölcsönös segítségnyújtási klauzulája, ami hasonlít a NATO híres 5. cikkelyéhez. Ha egy megtámadott ország aktiválja, a többi tagállamnak a segítségére kell sietnie. Fontos különbség, hogy ezt nem a Tanács aktiválja, hanem a megtámadott ország, tehát nem kell hozzá konszenzus. Ez azt jelenti, hogy ha Ukrajna EU-tag lenne, akkor aktiválhatná a cikket, ami – legalábbis jogilag – automatikusan hadviselő féllé tenne minden EU tagállamot. Mivel a fenti cikknek nincs végrehajtási utasítása, ezért a valóságban nagy viták kezdődnének arról, hogy ezt hogyan kell értelmezni, ami önmagában is megosztó lenne a tagok között. Oroszország szempontjából nézve ez a jogászkodás nem számítana, ha akarnák, az EU-t automatikusan

hadviselő félnek tekinthetnék. Ha ez megtörténne, akkor az ügy azonnal a NATO elé is kerülne, mert biztosan lenne olyan keleti szövetséges, aki ezt még konkrét harctevékenység nélkül is az Észak-atlanti Tanács (NAC) elé vinné. Mindkét szervezetben persze lehet nemet mondani a konkrét segítségkérésre, de mivel mindez elkerülhetetlenül a nyilvánosság előtt zajlana, ez a szervezetek hitelességét súlyosan csorbítaná.

Ukrajna EU-tagsága, abban a nagyon valószínű esetben, ha a háború nem békekötéssel, hanem csak tűzszünettel zárulna (másszóval Ukrajna csak de facto ismerné el területvesztéseit, de jure nem), szükségszerűen eltolná az EU eddigi fókuszát a közös védelem irányába. Mindez megnövelné a nyomást, hogy ez a terület (és nem csak a CSDP, hanem a CFSP is) az eddigi kormányközi alapról közösségivé váljon (konszenzusos döntéshozatal helyett minősített többség). Ez ellentétes a magyar kormány szuverenista politikájával és a brüsszeli föderalistákat erősítené. Az EU tagság jogosulttá tenné őket arra is, hogy részt vegyenek az EU védelmi ipari stratégiája (EDIS) és programja (EDIP) alatt megnyíló egyre nagyobb összegű, hadiipart támogató pénzügyi alapokban (2025-2027 között ez csak 1,5 milliárd euró, de a következő MFF-ben várhatóan ennek sokszorososa lesz, akár 50-100 milliárd euró is.) Mivel friss háborús és haditechnikai fejlesztési tapasztalatokkal rendelkeznek, ezért valószínűleg jelentős összegeket tudnának elnyerni, ami másoktól hiányozna, így hazánktól is. Egy EU-tag Ukrajna a hadiipar bizonyos területein a korlátok lebontása miatt könnyen letarolná az európai hadiipar többi szereplőjét. Egészen biztosan ilyen lenne a kisméretű drónok gyártása, hiszen mára hatalmas és olcsó termelőkapacitással rendelkezik ezen a téren.

ÖSSZEGRZÉS

Az itt felsorolt hatások többsége becsléseken alapul, mivel jelenleg nem ismert, hogy pontosan melyik évben tudna csatlakozni Ukrajna az EU-hoz, mekkora területtel és lakossággal, illetve milyen határokkal. Emellett azt is nehéz lenne előre megjósolni, hogy addig milyen belső változásokon menne keresztül az EU. Ukrajna kapcsán számos objektív tényező hiánya is gátolja jelenleg azt, hogy pontosan fel tudjuk mérni esetleges csatlakozásának hatásait az EU egészére nézve.

Becsléseink azonban azt mutatják, hogy Ukrajna gyorsított felvétele az EU-ba gazdaságilag rendkívül megterhelné az EU jelenlegi struktúráját, amelyet a tagállamok további hitelfelvételekkel sem tudnának hosszabb távon megfelelően finanszírozni. A pénzügyi-gazdasági problémák sokasága mellett jogi-politikai aggályokat is felvet Ukrajna gyorsított felvétele az EU-ba, a kisebbségi jogoktól kezdve az illegális migráció problémáján át a belső munkaerőpiac átrendeződéséig.

Ukrajna kapcsán számos kérdésre az EU sincs felkészülve - mint a harcoló katonák reintegrációja, a traumatizált családok és közösségek helyzetének segítése, de akár az illegális fegyvertartás felszámolása vagy az esetleges, Ukrajna számára hosszútávon nem elfogadható határok kijelölése utáni revíziós törekvések kezelése.

Ukrajna gyorsított felvételével ezek a problémák az EU belső problémáivá válnának, nem beszélve azokról a politikai és geopolitikai realitásokról, amelyek a háború után következnenek Ukrajna - és így az EU - számára. Az EU saját szabályaival és törekvéseivel szembe menő integráció már rövid távon sem bizonyul működőképesnek, hosszabb távon pedig az EU egészére nézve is végzetes lehet.

Végjegyzet

1 European Council Note supported by 26 Heads of States or Government. 2025. március 6. Elérhető: <https://www.consilium.europa.eu/media/0mp-g5ctf/20250306-ukraine-euco10-25-en.pdf>

2 Véleménynyilvánító szavazás jön Ukrajna uniós tagságáról. Magyarország Kormánya, 2025. március 7. Elérhető: <https://kormany.hu/hirek/velemenynyilvanito-szavazas-jon-ukrajna-unios-tagsagarol>

3 Ukraine. European Commission. Elérhető: https://enlargement.ec.europa.eu/european-neighbourhood-policy/countries-region/ukraine_en

4 Ezeket a költségeket az Európai Bizottság saját küszöbérték-becslései alapján határozzuk meg az egyes országok EU-költségvetéshez való hozzájárulása tekintetében. Lásd:

https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/eu-budget/long-term-eu-budget/2021-2027/revenue/own-resources/national-contributions_en

5 Council gives go-ahead to EU annual budget for 2025. European Council. Elérhető: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2024/11/25/council-gives-go-ahead-to-eu-annual-budget-for-2025/>

6 Ukraine Reconstruction May Cost \$1.1 Trillion, EIB Head Says. Bloomberg. Elérhető:

<https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-06-21/ukraine-reconstruction-may-cost-1-1-trillion-eib-head-says>

7 Ukrajna Pénzügyminisztériuma. Elérhető: <https://mof.gov.ua/en/open-budget-webportal>

8 Zsolt Darvas and others (2024): Ukraine's path to European Union membership and its long-term implications. Bruegel Policy Brief. Elérhető: <https://www.bruegel.org/policy-brief/ukraines-path-european-union-membership-and-its-long-term-implications>

9 Give 0.25% of GDP for Ukraine's victory. Európai Néppárt. Elérhető: <https://www.eppgroup.eu/newsroom/give-0-25-of-gdp-for-ukraine-s-victory>

10 Keys to the minerals deal: Ukraine has critical metals, but not as many rare earths as Trump thinks. El País, 2025. február 27. Elérhető: <https://english.elpais.com/international/2025-02-27/keys-to-the-minerals-deal-ukraine-has-critical-metals-but-not-as-many-rare-earths-as-trump-thinks.html>

11 Updated Ukraine Recovery and Reconstruction Needs Assessment Released. Világbank, 2025. február 25. Elérhető: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2025/02/25/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment-released>

12 Ukraine Reconstruction May Cost \$1.1 Trillion, EIB Head Says. Bloomberg. Elérhető: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-06-21/ukraine-reconstruction-may-cost-1-1-trillion-eib-head-says?leadSource=verify%252525252525252520wall>

13 President: More than \$1 trillion needed to rebuild Ukraine. Ukrinform. Elérhető: <https://www.ukrinform.net/rubric-economy/3565966-zelensky-more-than-1-trillion-needed-to-rebuild-ukraine.html>

14 Ukrajna Pénzügyminisztériuma. Elérhető: <https://mof.gov.ua/en/open-budget-webportal>

15 Give 0.25% of GDP for Ukraine's victory. Európai Néppárt. Elérhető: <https://www.eppgroup.eu/newsroom/give-0-25-of-gdp-for-ukraine-s-victory>

16 Lásd: EU-Ukraine accession offers important opportunity for Common Agricultural Policy reform. Elérhető: <https://euneighbourseast.eu/young-european-ambassadors/blog/eu-ukraine-accession-offers-important-opportunity-for-common-agricultural-policy-reform/>; valamint: European Parliamentary Research Service: Comparison of Ukrainian and EU production of selected agricultural products. Elérhető: <https://epthinktank.eu/2024/04/15/ukrainian-agriculture-from-russian-invasion-to-eu-integration/comparison-of-ukrainian-and-eu-production-of-selected-agricultural-products/>

17 Farm Europe: Budget negotiations: Understanding the Dynamics and Challenges for Agriculture. Elérhető: https://issuu.com/farmeurope/docs/common_agriculture_budget_en_-_challenges_dynami

18 Raphael Bossong and others (2022): Ukraine's possible EU accession and its consequences.

19 Jadwiga Rogoża (2023): Ukraine in the face of a demographic catastrophe. OSW Commentary. Elérhető: <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2023-07-11/ukraine-face-a-demographic-catastrophe>

20 The depopulation of Ukraine. Politico. 2025. március 14. Elérhető: <https://www.politico.eu/article/ukraine-refugees-war-russia-europe-demographic-population/>

21 Katharina Buchholz (2025): In Three Years of War, Almost 7 Million Ukrainians Have Fled. Elérhető: <https://www.statista.com/chart/26960/number-of-ukrainian-refugees-by-target-country/>

22 Raphael Bossong and others (2022): Ukraine's possible EU accession and its consequences

23 2024-2029 European Parliament: how many MEPs per country? Elérhető: <https://www.europarl.europa.eu/topics/en/article/20180126STO94114/2024-2029-european-parliament-how-ma>

ny-meps-per-country

24 'Incomprehensible': How the EU lost control in Ukraine grain fight. Politico, 2023. szeptember 27. Elérhető: <https://www.politico.eu/article/incomprehensible-eu-lost-control-ukraine-grain-fight/>

25 Poland sets condition for Ukraine's EU accession. Euractiv, 2024. október 4. Elérhető: <https://www.euractiv.com/section/politics/news/poland-sets-condition-for-ukraines-eu-accession/>

26 President Trump and Ukrainian President Zelenskyy in Oval Office, Feb. 28, 2025. The White House. Elérhető: <https://www.youtube.com/watch?v=ajxSWocbye8>

27 Zsolt Darvas and others (2024): Ukraine's path to European Union membership and its long-term implications. Brugel Policy Brief. Elérhető: <https://www.bruegel.org/policy-brief/ukraines-path-european-union-membership-and-its-long-term-implications>

28 Updated Ukraine Recovery and Reconstruction Needs Assessment Released. World Bank, 2025. február 25. Elérhető: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2025/02/25/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment-released>

29 Tinatin Akhvediani; Veronika Movchan (2024): The Impact of Ukraine's Accession on the EU's Economy: The Value Added of Ukraine. Policy Paper, International Centre for Defence and Security. Elérhető: https://cdn.ceps.eu/wp-content/uploads/2024/03/ICDS_Policy_Paper_The_Impact_of_Ukraines_Accession.pdf

30 European Commission: Trade and Economic Security – Ukraine. Elérhető: https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/ukraine_en

32 Ukraine National Government Debt. CEIC Data. Elérhető: <https://www.ceicdata.com/en/indicator/ukraine/national-government-debt>

33 International Monetary Fund: General government gross debt – Ukraine. Elérhető: https://www.imf.org/external/datamapper/GGXWDG_NGDP@WEO/UKR?zoom=UKR&highlight=UKR

34 Eric Toussaint: Ukraine's Debt: an instrument of pressure and spoliation in the hands of creditors. Elérhető: <https://www.cadm.org/Ukraine-s-Debt-an-instrument-of-pressure-and-spoliation-in-the-hands-of>

35 <https://x.com/TopLeadEU/status/1831713052216991901>

36 Ukraine's EU membership will trigger a rewriting of CAP, says Kyiv official. Euractiv, 2023. október 6. Elérhető: <https://www.euractiv.com/section/agriculture-food/news/ukraines-eu-membership-will-trigger-a-rewriting-of>

cap-says-kyiv-official/

37 Polish farmers block border crossing with Slovakia in Chyzne. Polska Agencja Prasowa, 2024. március 15. Elérhető: <https://www.pap.pl/en/news/polish-farmers-block-border-crossing-slovakia-chyzne>

38 Ukraine's accession could cost €136 billion to the EU budget, new report estimates. Euronews

39 Available budget of Cohesion Policy 2021-2027. European Commission. Elérhető: https://ec.europa.eu/regional_policy/funding/available-budget_en

40 Fact Sheets on the European Union – Cohesion Fund. European Parliament. Elérhető: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/96/kohezios-alap>

41 Нова економічна політика. Український інститут майбутнього. Elérhető: <https://uifuture.org/publications/nova-ekonomichna-polityka/>

42 Ukraine's demographic apocalypse: millions of refugees, war losses and how to address population challenges. Elérhető: <https://global.espresso.tv/ukraine-refugees-ukraines-demographic-apocalypse-millions-of-refugees-war-losses-and-how-to-address-population-challenges>

43 Україні потрібно буде залучати мінімум 300 000 мігрантів щороку. Соціологиня Елла Лібанова про екзистенційні проблеми з демографією і що можна зробити? Elérhető: <https://forbes.ua/war-in-ukraine/35-mln-ukrainstiv-u-2033-mu-nadzvichayno-optimistichniiy-stsenarij-sotsiologinya-ella-libanova-pro-veliki-problemi-z-demografieyu-v-ukraini-yaki-zarodilisyashchedo-viyni-shcho-z-tsim-robiti-25092023-16201>

44 The Spread of Weapons Among Civilians in Ukraine: Context, Impact, and Future Outlook. Elérhető: <https://www.itssverona.it/the-spread-of-weapons-among-civilians-in-ukraine-context-impact-and-future-outlook>

45 Csatlakozási kritériumok (koppenhágai kritériumok). EUR-Lex. Elérhető: <https://eur-lex.europa.eu/HU/legal-content/glossary/accession-criteria-copenhagen-criteria.html>

46 Az Európai Unióról szóló szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata. Elérhető: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=celex-%3A12016M042>

